

Harflerin Yerlerine Riayet Edeceksin

Ali SALİ

1

Şair kanı taşımaktan bahsedilir oldu son zamanlarda. Hatta sanal âlemde bu konuda bir dosya bile hazırlanmış ve yayımlanmıştı. Yanlış hatırlamıyorsam dosyanın yayımlanmasının üzerinden iki yıla yakın bir zaman geçti. Bu adlandırma daha önceden kullanılır mıydı açıkçası hatırlamıyorum. Kullanıldıysa bile ben kaçırmış olmalıyım. Kaçırmış olabileceğimi söylediğim kullanılma alanı daha çok şiir üzerine yazılan kendince teorik yazılar. Roman, hikâye benzeri edebi metinlerde kullanıldığını sanki hatırlıyor gibiyim. Hafızam beni yanıltıyor da olabilir. Şair ruhu - şair ruhlu gibi adlandırmalar yapıldığını hatırlıyorum. Fakat şair kanı adlandırmasının daha önce kullanılıp kullanılmadığı konusunda hafızam bana oyun oynuyor.

Şair kanı taşıyıp taşımadığım konusunda tereddüt etsem de meşreben şair olarak yaratıldığımı ve böyle yaratılarak mükâfatlandırıldığımı inanıyorum. Benim yaptığım bu mükâfatın şuurunda olarak, meşrebimi ziynetlendirmeye, zenginleştirmeye çalışmaktan ibaret bir çaba. Okuyarak ve yazarak hilkatteki bu ayrıcalığımı geliştirmeye çalışıyorum.

Dikkatli gözlerin hemen fark edeceği gibi şuur kelimesi de (şimdi buna bilinç deniliyor galiba, anlam alanı oldukça daraltılarak üstelik) şair kelimesi ile aynı kökenden geliyor ve iki kelime de aynı harflere sahip. Bunu bilerek hareket edince zaten, ayrıcalığınızı korumuş ve ayrıcalığınıza vurgu yapmış oluyorsunuz. Harflere değerini vereceksiniz ve harflerin yerlerini değiştirmeyeceksiniz.

Hani *Kur'an*'da buyuruluyor ya “kelimelerin / harflerin yerlerini değiştirmeyin”, diye. Eskilerin menkıbelerinden, efsanelerinden (*esatir ül evvelin*) söz edilirken bazı kavimlerin kelimelerin yerlerini değiştirerek zulmettiklerini (üstelik bu zulüm kendi nefislerinedir), anlatır *Kur'an*. Sonra da o ayetlerin muhataplarına “Siz de onlar gibi kelimelerin / harflerin yerlerini değiştirmeyin” uyarısında bulunur. Bu uyarıya riayet edildiğinde zaten, ister istemez şuur sahibi olunuyor. Bir de hilkatte şair meşrep, âşık meşrep olarak yaratılmışsanız ...

Hele ki şiir - şair - şuur kelimelerinin aynı kökenden türediğini biliyorsanız, bu bilgi size bir güvenlik şemsiyesi de oluşturuyor. Siz bu güvenlik şemsiyesine ister ontolojik güvenlik olarak bakın, isterseniz sizi fırtınanın tahribatından koruyacak donanıma sahip sığınılacak güvenli bir liman olarak. Değişmiyor. Sonuçta kendinizi güvende hissedecek bir rahatlığa sahip oluyorsunuz. Denebilir ki, şair için güven ne gerekir? Rahatlık neyine yarar şairin? Burada sözünü ettiğim ontolojik bir güvenlik ve rahatlık. Yazının ilerleyen bölümlerinde bu konulara da değinme imkânı buluruz umarım. Bu yazıda meselemiz ontolojik güvenlik ya da rahatlık değil. Sadece “kelimelerin / harflerin yerlerini değiştirmeyin” uyarısından ne anladığımızı, kendi anlama sınırlarımız içinde ne anladığımızı aktarmaya çalışmak olacak. Bu yazı çerçevesinde yan yollara sapmamaya gayret edeceğiz.

Bu, “harflerin yerini değiştirmeyin” uyarısını ister yaygın anlayıştan hareket ederek *tahrif etmeyin* olarak anlayın, isterse batını olarak alıp sihir yapmanın şeklinde anlayın, durum değişmiyor. Harflerin yerlerini değiştirmeyeceksiniz. Biliyorsunuz sihir ve büyü yaparken başvuru yollardan biri de harflerin yerlerini değiştirmek ve belirli harflerin ya da belirli bir kelimenin belli sayılarla tekrarlanması yoludur. Ayrıca unutmayın şiire sihir gözüyle bakıldığı gibi bir gerçeklik de var. Ve yine biliyorsunuz Allah’ın resulüne “*yâ eyyühele müddessir, gum fe enzir...*” ayetleri gelip de insanları dine davet etmeye ve *Kur’an* ayetlerini kavmine okumaya başladığında Mekkeliler de Allah’ın Resulünü şiir söylemekle itham etmişler hatta sihir yaptığını söyleyerek onu *sâhirlilikle* suçlamışlardı.

Şiir söylemekle sihir arasında kurulan bağlantının harflerle bir bağlantısının olduğu da kuşku götürmez. Tahrif etmek olarak düz anlamıyla alacak olursak *Kur’an*’ın uyarısını yine durum değişmiyor. Şiir tahrif eder. Hayatı da zihniyeti de tahrif eder şiir. Zaten hayatımız tahrif edilmiş, dilimiz tahrif edilmiş. Tahrif edilmiş hayatımızın bütün bu toplamının mevcut hâllerini belki tahrif ederek yerlerini değiştirebiliriz! Tahrif edilmiş şiirle tahrif ederek belki onların asıl hâllerini yakalayabiliriz. Hayatın aslı, dilin aslı belki mevcut muharref hâlleri tekrar tahrif edilerek yakalanabilir.

Hayatı şiirle tahrif etmek dilin aslını yakalattırsa bana, harflerin yeri değişmeden dinin aslı da hayatımıza geri döner bakarsınız. Ben hilkatte meşreben şair olarak yaratılmışım. Ve bu yaratılışla mükâfatlandırılmışım. Tabii ki ben de bütün insanlar gibi kan taşıyorum bedenimde. Fakat bendeki bu kan şair kanı değil. Kanımda şairlik yok. Kanımda akışkan bir hâl ve akışkan bir madde var. Ve şiir akışkanlıkla yazılmıyor. Şiir harflerle yazılıyor. Ve biz harflerin yerini değiştirmeme konusunda *Kur’an*’la uyarıldık. Şair kanı taşıyorum ama şair ruhu taşıyorum. Şair meşrep bir hilkatim var.

Şair kanı adlandırmasını iki yıl önce duyduğumda aklıma bunlar gelmişti. Bu adlandırmanın tedailerinden birinden hareket ederek kelimelerin ve harflerin

yerlerinin değiştirilmemesi uyarısını hatırlattık. Biliyorsunuz “*edebiyat toplum-da mit oluşturma geleneğini devam ettirir*” diyor Herman Northrop Frye. Şiir de *mit oluşturma*nın en önemli araçlarından biri olmanın yanı sıra, kelimelerinin ve harflerinin yerlerinin değiştirilmesiyle varlığının da değiştirildiği bir *mahlûktur*. Hem bir varoluş tarzı, hem de varoluşun yansıtıldığı bir *hâldir*.

2

Mevcut hâllerini tahrif ederek asıl hâllerini yakalayabileceğimizi söylediğimiz şeyler arasında bir *mahlûk* olarak dili de saymak gerekiyor. Bilmem hatırlatmama gerek var mı, buradaki *mahlûk*un sadece “halk edilmiş, yaratılmış” anlamında kullanıldığını? Dilin asli hâline döndürülüşünün “bilimsel” açıklamalarını yapacak değilim. Bu benim boyumu da, haddimi de aşar. Harflerin yerine riayet etmek gibi, hadde de riayet etmek gerekir. Ben sadece Martin Heidegger’de gördüğüm bir kavramın tedailerinden (şimdi çağrışım deniyor galiba) hareketle birtakım düşünme temrinlerini kayda geçirmeye uğraşıyorum. Martin Heidegger’de gördüğüm kavram *Heimat* kavramı. Ben kelimenin etimolojisine bakmadan, etimolojik akrabalıklarını dikkate almadan, Türkçeye çevirenlerin bu kelimeyi “yurt - yuva” anlamına gelen bir kelime olarak karşıladıklarını belirteyim başlangıç olarak. Bu yazı bir Heidegger değerlendirme yazısı da olmadığı için düşünürün neleri savunduğuna girmeyeceğiz.

Heimat kavramından önce düşünürün ismi geçtiğinde hemen hatırlanan bir sözünü alıntılayalım: “*Dil varlığın evidir. İnsan onun barınağında barınır. Düşünürler ve şairler bu barınağın muhafızlarıdır.*” der 1945 yılında Fransız Jean Beaufret’ye yazdığı mektupta. Bu mektup daha sonra genişletilerek müstakil bir yazı olarak da yayımlanmıştır, *Hümanizm Üzerine* başlığıyla. *Varlık ve Zaman*’da ise “(...) *dil aynı zamanda hem Varlığın evidir, hem de insanın özünün barınağıdır*” der. “(...) *barınmanın yurdu*” ise “*varlığa yakınlıktır*” diyen Heidegger’e göre varlığın mevcut olan olarak görünmesi ve mevcut oluşunda korunması gerekir. Bunun için de çağırma lazım. Çağırma demekse, ismi olmak ve isim vermek demektir düşünürü göre. Çağırma demek aynı zamanda bir şeyin erişip mevcudiyete çıkmasına izin vermek, bir şeye seslenerek ondan talepte bulunmak demektir. İsim vermek ise bir şeyi kelimesine çağırma. Çağırılan o vakit kelimenin çağrısındadır. Her isimlendirme ve isimlendirilme (...) çağırma aşınadır.

Kelimelerle oynayanın biz olduğumuzu sanırsanız fakat düşünürü göre dilin özü bizimle oynamaktadır, dil bizim konuşmamızla oynar. Sanki insan, dille aslına uygun biçimde yaşamak için çaba ve gayret sarf etmek zorundadır. Sanki böyle bir hayata özellikle bayağılık tehlikesine yenik düşmeye meyyaldir değerlendirmesi yapan Heidegger, “*İçerisinde hakiki anlamda barınılan dilin ve onun alışıldık kelimelerinin yeri alelacele (basmakalıp) tarafından gasbedilir. Basmakalıp konuşma yaygın konuşma hâline gelir*” diyor.

Heidegger'in en önemli talebelerinden Hans - Georg Gadamer ise yukarıda anıp geçtiğimiz *Heimat* kavramı için “*Heimat dildir. Dolayısıyla hepimiz her zaman bizi şaşırtan dille karşılaşır da yeni bir anlayış aramak zorunda kaldığımızda tehlikeyi göze alıp aşına olanın alanından açılıyor. Her zaman yolculuğa çıkıyoruz ve her yer muamma ve kolay anlayış yok*” değerlendirmesi yapıyor. Ne zaman anlamakta güçlük çeksek, kararlı bir araştırma yolunu seçsek *Heimatı* terk ederiz. Yeni anlayışlar kazanmak ve sorunları çözmek ise bir *yurda dönüş* hadisesidir.

Başta dönecek ve konunun bizim meselemizle, yani “tahrif ederek asli hâline erişme” ile ilgili kısmını ise Heidegger'den yapacağımız bir alıntıyla ilişkilendirelim: “*Dilin eski mutad, asli konuşmasına yerleşmek için bu müştereklikten (basmakalılıktan) ayrılan her şey derhal standart bir tecavüz olarak değerlendirilir.*” Anlamı daraltılmış, basmakalılığa gelmiş bir dilin “varlığın evi” olduğunu söylemek ne derece doğrudur bunu ben bilemem. Dil madem yurt - yuva ise böyle bir dilin işaret ettiği “yurt - yuva” nasıl bir varlığın “yurdu - yuvası”dır onu söylemek de bize düşmez.

Tahrif ederek “yurda - yuvaya” geri dönmek bizi belki dilimize kavuşturur. Dilimize, dolayısıyla evimize kavuşmayı hâlen umut edebildiğimiz bir dünyadayız. Ve bizi böyle bir dünyanın varlığından haberdar edenler de şairlerdir. Yani şuur sahibi insanlar.

Şair ise her zaman kendiliğinden anlaşılabilir olanın alanından sürülür. Kai Hammermeister “*Her şeyi arkada bırakarak şairler kendilerini, aşına olan ve itimat telkin eden her şeyden ayrılmış, uç bir yalnızlık içinde bulurlar. Bir yurda dönüş çabası olarak şiiri doğuran kaçışın verdiği korku ve karşılaşılan muammanın soluk kesiciliğidir*” der şairlerin dile, yani yurda, yani eve dönüşle ilgili çabalarını kutsamak için.

Gadamer ise daha fazla şeyler söyler bu konuda: “*Şairin dile karşı tavrı hepimiz için dile dönüş, eş zamanlı olarak veda ve anlayıştır. Çünkü kelimeler asla kendileriyle özdeş değildir. Şair her zaman kendi kendine anlaşılardan sürülür. Onu her yerde şaşalamaya sevk eden soluk kesiciliğin soluğuyla şiir doğar. Bu uç yalnızlık durumudur. (...) Dile dönüşüyle şair kendini bulur, bu şiirin muhtevasıyla değil, fakat varoluşuyla dile getirdiği bir olaydır. Dolayısıyla şairin gerçekleştirdiği geri dönüş ve dilin sükûneti sadece her şeyi kaybetmiş olduğu için kendisini yeniden bulduğu kendi geri dönüşü değildir. Bu bizim hepimizin kendisini bulduğu kendine geri dönüşüdür. (...) Hayat bir dile gelmek ve onda sükûna ermek demektir.*”

Biz dile geldik ve onda sükûna erdik mi?

Harflerin yerlerini değiştirmeden, şiirle mevcut dili tahrif edebilirsek belki bir hayatımız olduğu iddiasında bulunabilir ve dilin asli hâline erişmeye mazhar olabiliriz. Ve biz evimize itimat telkin eden biri olarak geri dönebiliriz. Sürgünden itimat telkin eden biri olarak dönmek de bir lütuftur.